

Міністерство охорони здоров'я України  
Полтавський державний медичний університет

Кафедра філософії та суспільних наук

**«УЗГОДЖЕНО»**

Гарант освітньо-професійної  
програми «Медсестринство»  
« 28 » серпня 2024 року

**«ЗАТВЕРДЖЕНО»**

Голова вченої ради міжнародного  
факультету  
Протокол від 30 серпня 2024 № 1

## **СИЛАБУС**

# **ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС.** **ФІЛОСОФІЯ, МЕДИЧНА ЕТИКА ТА ДЕОНТОЛОГІЯ**

(назва навчальної дисципліни)

### **Обов'язкова компонента**

рівень вищої освіти  
галузь знань  
спеціальність  
спеціалізація  
кваліфікація освітня  
професійна кваліфікація  
освітньо-професійна програма  
форма навчання  
курс та семестр вивчення  
навчальної дисципліни

перший (бакалаврський)  
22 «Охорона здоров'я»  
223 «Медсестринство»  
01 Медсестринство  
бакалавр медсестринства  
сестра медична/брат медичний  
Медсестринство  
денна  
II курс, 3 семестр

**«УХВАЛЕНО»**

на засіданні кафедри  
філософії та суспільних наук  
Протокол від 28 серпня 2024 №1

## ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧІВ

|                                                                                    |                                                                                       |
|------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| Прізвище, ім'я, по батькові викладача (викладачів), науковий ступінь, учене звання | Ющенко Юлія Петрівна, кандидат філософських наук, доцент                              |
| Профайл викладача (викладачів)                                                     | <a href="https://philosophy.pdmu.edu.ua/team">https://philosophy.pdmu.edu.ua/team</a> |
| Контактний телефон                                                                 | 095 340 36 80                                                                         |
| E-mail:                                                                            | <a href="mailto:yulia.yu@ukr.net">yulia.yu@ukr.net</a>                                |
| Сторінка кафедри на сайті ПДМУ                                                     | <a href="https://philosophy.pdmu.edu.ua/">https://philosophy.pdmu.edu.ua/</a>         |

## ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

### Обсяг навчальної дисципліни

Кількість кредитів / годин – 4/120 , із них:

Лекції (год.) – 16

Семінарські заняття (год.) – 48

Самостійна робота (год.) – 56

Вид контролю: ПМК (підсумковий модульний контроль)

### Політика навчальної дисципліни

«Інтегрований курс: Філософія, медична етика та деонтологія» розроблений кафедрою філософії та суспільних наук відповідно до положень нормативно-правової бази з регулювання освітньої діяльності університету та законодавства у сфері вищої освіти. Політика дисципліни спрямована на розвиток умінь осмислено сприймати теоретичний матеріал, узагальнювати й систематизувати засвоєну інформацію, якісно усвідомлювати нові знання, вирішувати проблемні завдання, презентувати результати своєї діяльності, критично і креативно мислити, обґрунтовувати власну думку. Ми переконані, що стратегія розвитку сучасних освітніх практик, де органічно поєднуються професійна підготовка з програмами якісної гуманітарної освіти, здатна реально забезпечити інвестиції в людський капітал, який обґрунтовано оцінюється сьогодні як визначальний чинник соціально-економічного прогресу.

Вивчення «Інтегрованого курсу: Філософія, медична етика та деонтологія» відбувається відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в ПДМУ

([https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs\\_links/0nrGNrEzksWWytpXV8j05INcg9wbyVjkYx9FrbEY.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs_links/0nrGNrEzksWWytpXV8j05INcg9wbyVjkYx9FrbEY.pdf)). Підготовка та участь у семінарських заняттях передбачає: ґрунтовне засвоєння теоретичного матеріалу; виконання завдань та опрацювання питань, запропонованих для самостійного вивчення, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури, інтернет-ресурсів. Під час

занять створюється творчий простір для розвитку філософської культури здобувачів освіти, їх світогляду, вміння висловлювати та обґрунтовувати власну думку, добре орієнтуватися в сучасних здобутках філософії і наукового пізнання, розуміти сутність моралі та етики, особливості деонтологічних принципів і норм.

На заняттях обов'язковим є дотримання правил роботи у групі, шанобливе ставлення до поглядів колег, налаштованість на дружню співпрацю та взаємодопомогу, роботу в команді; вітаються прояви творчості, креативності та індивідуальний підхід.

Відповідь здобувача освіти повинна демонструвати ознаки самостійності виконання поставлених завдань (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей), відсутність ознак повторюваності та плагіату, посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей та інших вимог, визначених «Кодексом академічної доброчесності Полтавського державного медичного

університету»

([https://www.pdmu.edu.ua/storage/sections\\_nv/docs\\_links/w06zPTIU3h58RxfeqTTwy7bSS9MTlfSDrxtHezK6.pdf?\\_ga=2.49057135.857718258.1635096998-531967637.1630368802](https://www.pdmu.edu.ua/storage/sections_nv/docs_links/w06zPTIU3h58RxfeqTTwy7bSS9MTlfSDrxtHezK6.pdf?_ga=2.49057135.857718258.1635096998-531967637.1630368802)).

Присутність здобувачів вищої освіти на лекціях та семінарських заняттях, які проходять відповідно до навчального плану та розкладу ([https://www.pdmu.edu.ua/storage/ft\\_nnmi\\_op/files/eRdKcNBgFA3HKNub9oxyaR4B1iJPRMxYcnMjUtYD.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/ft_nnmi_op/files/eRdKcNBgFA3HKNub9oxyaR4B1iJPRMxYcnMjUtYD.pdf)), є обов'язковою. У разі пропуску – відпрацювання відповідно до Положення про відпрацювання пропущених занять і незадовільних оцінок здобувачами вищої освіти в Полтавському державному медичному університеті

[https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs\\_links/Tw1ZR7sjAmDI8i0uE6kRX5q2F80J6AiwZ2dvVIQ.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs_links/Tw1ZR7sjAmDI8i0uE6kRX5q2F80J6AiwZ2dvVIQ.pdf).

Користуватися мобільним телефоном, планшетом чи іншими гаджетами дозволяється лише під час інтерактивних форм роботи. При оцінюванні результатів навчання враховується активність здобувачів освіти на заняттях, теоретична підготовка, виконання індивідуальних завдань та завдань для самостійної роботи.

Організація викладання курсу може проходити за наказом ректора університету з використанням дистанційних технологій навчання відповідно до Положення про дистанційну форму навчання в Полтавському державному медичному

університеті

[https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs\\_links/03JNND8Ilh5H8KhDdFbMIJPEIQnAzB7UNwxCvRGy.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs_links/03JNND8Ilh5H8KhDdFbMIJPEIQnAzB7UNwxCvRGy.pdf).

Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися академічної етики; бути дисциплінованим і уважним. Наголошуємо на необхідності дотримуватись правил внутрішнього розпорядку для здобувачів освіти Полтавського державного медичного

університету

([https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs\\_links/OaN2nwysLPFAUDRvuDPvFSpzM1j9E9CwQQkgr93b.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs_links/OaN2nwysLPFAUDRvuDPvFSpzM1j9E9CwQQkgr93b.pdf)).

*У випадку оголошення під час занять повітряної тривоги здобувачі освіти діють за вказівками викладача відповідно до Інструкції щодо дій співробітників та здобувачів освіти за сигналами оповіщення в особливий період.*

### **Опис навчальної дисципліни (анотація)**

«Інтегрований курс: Філософія, медична етика та деонтологія» покликаний сформувавши у здобувачів освіти здатність до раціонального дискурсу, прищепити навички самостійного розгляду світоглядних проблем життя, методологічних проблем пізнання та діяльності із залученням понятійного апарату філософії; ознайомити з правилами і законами логічного мислення; розвинути здібності до рефлексії і підвищити їх світоглядну культуру, усвідомлення непорушності моральних цінностей.

Його вивчення підпорядковане виробленню здатності розуміти світоглядні та методологічні питання, орієнтуватися в пошуку відповідей на них; набуті навичок мислення, завдяки яким людина здатна розставляти пріоритети своїх життєвих запитів за певною шкалою цінностей, встановлювати принципи відношення до дійсності, до своєї справи, до інших людей і до самої себе.

Як зазначено у програмному документі «Паризька декларація з філософії», прийнятому на міжнародному симпозіумі ЮНЕСКО «Філософія і демократія у світі» у 1995 році, «філософська освіта, формуючи неупереджених і мислячих людей, сприяє їх опірності різним формам пропаганди та готовності прийняти на себе відповідальність з проблем сучасного світу, особливо в області етики... А розвиток філософських дискусій в ході навчання, тренуючи здатність судження людей як фундаментальну для будь-якої демократії, має істотне значення в їх формуванні як громадян».

Навчальна дисципліна реалізується відповідно до указу Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.11.2024 року № 1190 «Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні» та Стратегічного плану розвитку Полтавського державного медичного університету на 2022-2027 рр. Відповідно до змісту освіти та місії Полтавського державного медичного університету концепція Цілей сталого розвитку формує потребу у підготовці конкурентно-спроможних фахівців системи охорони здоров'я на ринку праці. Вивчення освітньої компоненти охоплює ряд теоретичних та практичних проблем щодо розвитку країни та особистості та допомагає реалізувати наступні цільові завдання:

ЦСР 3: Міцне здоров'я та благополуччя. Філософське розуміння цінності життя та етичні стандарти деонтології забезпечують пацієнтоцентрований підхід. Це сприяє підвищенню довіри до системи охорони здоров'я та покращенню результатів лікування. Вивчення правил деонтологічного спілкування допомагає знизити рівень стресу у пацієнтів та запобігає професійному вигоранню медичних сестер, що є критичним для стійкості системи охорони здоров'я.

ЦСР 4: Якісна освіта: Філософська компонента вчить майбутніх бакалаврів аналізувати складні ситуації, приймати зважені рішення та розуміти логіку наукового пізнання в медицині. Формування професійної ідентичності медсестри як високоосвіченого фахівця, здатного до безперервного самовдосконалення та дотримання академічної доброчесності.

ЦСР 5: Гендерна рівність: Курс розглядає питання біоетики та прав людини, що включає боротьбу з гендерними упередженнями як щодо пацієнтів, так і всередині професійної медичної спільноти. Медсестринська етика вимагає захисту вразливих категорій населення, зокрема жінок, від будь-яких форм дискримінації чи насильства в медичному середовищі.

ЦСР 10: Скорочення нерівності: Філософські концепції справедливості вчать медсестер надавати допомогу незалежно від соціального статусу, раси, релігії чи фінансових можливостей пацієнта. Деонтологія вимагає особливого підходу до людей з інвалідністю та інших маломобільних груп, що сприяє соціальній інтеграції.

ЦСР 16: Мир, справедливість та сильні інституції: Вивчення медичної етики формує нульову толерантність до корупції та зловживань службовим становищем. Розуміння деонтологічного обов'язку зміцнює правову основу діяльності медсестер, сприяючи прозорості та підзвітності медичних установ.

### **Пререквізити і постреквізити навчальної дисципліни**

Беручи до уваги гносеологічну і методологічну функції філософії, основні положення навчальної дисципліни мають застосовуватися при вивченні всіх навчальних дисциплін.

Інтегрований курс для майбутніх медсестер – це світоглядна і водночас методологічна основа, на базі якої відбувається засвоєння гуманітарних дисциплін та дисциплін професійного спрямування. Значною мірою саме завдяки їй стає можливий вихід свідомості здобувачів освіти за межі вузькопрофесійної підготовки, орієнтація на загальнолюдські цінності.

Пререквізити дисципліни пов'язані з дисциплінами циклу загальної підготовки.

Постреквізити навчальної дисципліни: «Інтегрований курс: Філософія, медична етика та деонтологія» предметно інтегрується з дисциплінами, які забезпечують подальшу загальну й професійну підготовку.

### **Мета та завдання навчальної дисципліни:**

***Метою освітньої компоненти*** є розвиток проблемно-світоглядного мислення, формування цілісного уявлення про світ як ціле, людину як цілісність, про ціннісні орієнтири морального життя людини і суспільства; збагачення світогляду здобувачів освіти шляхом засвоєння і розуміння глибинних філософських проблем.

#### ***Основними завданнями вивчення дисципліни є:***

- сформувати у здобувачів освіти знання про особливості філософського мислення та його історичну природу;
- показати специфіку філософії як важливої форми теоретичної рефлексії, яка тлумачить сутність буття і є методологічною основою світогляду;
- ознайомити здобувачів освіти з головними філософськими проблемами, поняттями, концепціями і підходами, що лежать в основі розвитку предмету філософії;

- сформулювати уявлення про специфіку та цінність етики як сфери філософсько-гуманітарного знання;
- розкрити змістовні та функціональні особливості моралі як соціокультурного феномену;
- засвоїти сутності основних понять медичної та фармацевтичної етики, біоетики і деонтології;
- розвинути навички логічного мислення, самостійного аналізу складних явищ соціокультурного життя;
- застосовувати понятійний апарат сучасної філософії при обґрунтуванні власної світоглядної позиції.

**Компетентності та результати навчання згідно з освітньо-професійною програмою, формуванню яких сприяє дисципліна**

*Компетентності згідно з освітньо-професійною програмою, формуванню яких сприяє дисципліна:*

**Інтегральна:** Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері медсестринства або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

**Загальні:**

ЗК 01. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 05. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 10. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 13. Здатність діяти на основі етичних міркувань

**Програмні результати навчання :**

ПРН 6. Забезпечувати здоровий мікроклімат в колективі.

ПРН 22. Критично оцінювати результати наукових досліджень та здійснювати пошук потрібної наукової інформації у сфері охорони здоров'я, аналізувати інформацію, здійснювати дослідження, формулювати за його результатами висновки.

### **Результати навчання для дисципліни:**

#### **Знати:**

- понятійно-теоретичний апарат філософії;
- загальні особливості та основні етапи становлення і розвитку світової філософії та філософської думки в Україні;
- предмет, структуру та основні функції філософського знання;
- ключові філософські проблеми та сучасні підходи до їх вирішення;
- властивості та елементи структури матерії, які вивчає філософія;
- визначення свідомості, її структуру, функції;
- сутність і структуру пізнавального процесу та основні принципи процесу пізнання;
- сутність людини з філософської точки зору;
- особливості філософського аналізу суспільства;
- підходи до визначення і розуміння сутності культури;
- основні категорії класичної етики як практичної філософії;
- основні підходи до розкриття сутності моралі, теорії її обґрунтування;

#### **Вміти:**

- кваліфіковано користуватися методологічною базою філософії у практичній діяльності;
- володіти навичками публічного мовлення та аргументації власної думки
- застосовувати загальні методи пізнання та діяльності: аналіз-синтез, індукція-дедукція, сходження від конкретного до абстрактного;
- застосовувати методи та засоби пізнання з метою підвищення рівня власного інтелектуального та культурного розвитку, професійної компетентності;
- застосовувати навички критичного мислення;
- професійно застосовувати загальні методи пізнання та діяльності;
- аналізувати поняття моралі і моральності для розуміння моралі в широкому значенні;
- показати особливості етичної регуляції, її специфіку на прикладі важливих професійних практик;
- мислити критично і формувати логічно обґрунтовану власну позицію щодо актуальних проблем сьогодення.

### **Тематичний план лекцій із зазначенням основних питань, що розглядаються на занятті**

| <b>№ з/п</b>                                                               | <b>Назва теми</b>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | <b>Кількість годин</b> |
|----------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------|
| <b>Модуль 1. Філософія, медична етика та деонтологія</b>                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                        |
| <b>Змістовий модуль 1. Сутність філософії та основні етапи її розвитку</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |                        |
| 1.                                                                         | <b>Тема 1,2. Предмет філософії. Філософія та світогляд. Філософія стародавнього світу, Середньовіччя та епохи Відродження.</b><br>Предмет філософії. Специфіка філософського знання. Структура та функції філософії. Філософія в системі світоглядних знань про світ і людину. Місце філософії в системі культури та науки. Поняття світогляду, його структура. | 2                      |

|                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |           |
|-------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
|                                                 | Історичні типи світогляду. Періодизація західноєвропейської філософії і її зв'язок з етапами розвитку світової історії. Особливості античної філософії. Характерні риси філософії епохи Середньовіччя. Загальна характеристика та світоглядні основи епохи Відродження.                                                                                                                                |           |
| 2.                                              | <b>Тема 3. Філософія Нового часу. Німецька класична філософія</b><br>Світогляд та філософія Нового часу. Новоевропейська програма побудови філософії науки. Методологічна традиція емпіризму (Ф Бекон, Дж. Локк, Дж. Берклі, Д.Юм). Раціонально-дедуктивна методологія (Р.Декарт, Б.Спіноза, Г.Лейбніц). Специфіка німецької класичної філософії та її вплив на розвиток філософської думки XIX-XX ст. | 2         |
| <b>Змістовий модуль 2. Система філософії</b>    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |           |
| 3.                                              | <b>Тема 6. Філософський зміст проблеми буття</b><br>Онтологія її основні проблеми та категоричні визначення: буття і небуття. Сутність та існування. Основні види і форми буття. Матерія як вид буття і філософська категорія. Сучасна наука про будову, властивості, спосіб існування матерії. Рух, простір та час як атрибути матерії. Субстанціальна та реляційна концепції простору і часу.        | 2         |
| 4.                                              | <b>Тема 7. Проблема свідомості у філософії.</b><br>Проблема походження і сутності свідомості у релігії, філософії та науці. Природа свідомості: відображення та його форми. Ознаки, структура та рівні свідомості. Функції свідомості. Самосвідомість: властивості та функції. Феномен несвідомого у психіці людини, його природа, структура і функції.                                                | 2         |
| 5.                                              | <b>Тема 8. Гносеологія</b><br>Предмет теорії пізнання.<br>Єдність чуттєвого і раціонального у пізнанні. Співвідношення емпіричного й теоретичного рівнів пізнання.<br>Проблема істини у філософії. Концепції істини. Проблема критеріїв істини у сучасній філософії.<br>Методологія наукового та науково-медичного пізнання.<br>Поняття «практика». Функції та види практичної діяльності.             | 2         |
| <b>Змістовий модуль 3. Етика та деонтологія</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |           |
| 6.                                              | <b>Тема 12. Етика як галузь філософського знання. Поняття моралі.</b><br>Етос і мораль. Поняття етики та її функції. Природа моралі. Мораль як соціальний феномен. Моральні цінності в сучасному світі.                                                                                                                                                                                                | 2         |
| 7.                                              | <b>Тема 13. Поняття і структура моральної свідомості</b><br>Моральна свідомість у системі моралі. Структура моральної свідомості. Моральні норми та принципи. «Об'єктивні» й «суб'єктивні» категорії моральної свідомості. Моральні мотиви й ціннісні орієнтації                                                                                                                                       | 2         |
| 8.                                              | <b>Тема 14. Філософсько-світоглядні засади біоетики</b><br>Поняття біоетики. Її роль у вирішенні сучасних проблем медицини. Основні етапи становлення біоетики. Правила і принципи біоетики.                                                                                                                                                                                                           | 2         |
| <b>Разом</b>                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        | <b>16</b> |

**Тематичний план семінарських занять із зазначенням основних питань, що розглядаються на занятті**

| № з/п                                                                      | Назва теми                                               | Кількість годин |
|----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|-----------------|
| <b>Модуль 1. Філософія, медична етика та деонтологія</b>                   |                                                          |                 |
| <b>Змістовий модуль 1. Сутність філософії та основні етапи її розвитку</b> |                                                          |                 |
| 1.                                                                         | <b>Тема 1. Предмет філософії. Філософія та світогляд</b> | 2               |

|                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |   |
|----------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|
|                                              | <ul style="list-style-type: none"> <li>● Світогляд та його структура. Історичні типи світогляду.</li> <li>● Специфіка філософського знання. Об'єкт і предмет філософії.</li> <li>● Структура та функції філософії.</li> <li>● Філософія в системі світоглядних знань про світ і людину.</li> <li>● Місце філософії в системі культури та науки. Зв'язок філософії з медициною.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                   |   |
| 2.                                           | <b>Тема 2. Філософія стародавнього світу, Середньовіччя та епохи Відродження</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Філософія стародавньої Індії.</li> <li>● Філософія стародавнього Китаю.</li> <li>● Періодизація західноєвропейської філософії і її зв'язок з етапами розвитку світової історії.</li> <li>● Філософія та світогляд античності</li> <li>● Основні ідеї та принципи середньовічної філософії. Апологетика, патристика, схоластика як напрямки середньовічної філософії.</li> <li>● Філософія епохи Відродження: натурфілософський та гуманістичний напрямки. Зародження антропоцентризму.</li> </ul> | 4 |
| 3.                                           | <b>Тема 3. Філософія Нового часу. Німецька класична філософія</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Формування філософії Нового часу.</li> <li>● Емпіричний напрям у філософії Нового часу (Ф. Бекон, Дж. Локк, Д. Г'юм).</li> <li>● Раціоналістичний напрям у філософії Нового часу (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Ляйбніц).</li> <li>● Французький матеріалізм і Просвітництво другої половини XVIII ст..</li> <li>● Особливості німецької класичної філософії.</li> <li>● Філософські ідеї І. Канта, Г. Гегеля, Й. Фіхте, Шеллінга, Л. Фойєрбаха.</li> </ul>                                                          | 4 |
| 4.                                           | <b>Тема 4. Некласична та постнекласична філософія</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Особливості духовних процесів та розвитку філософії XIX–XXI ст.</li> <li>● Проблема людини у некласичній та постнекласичній філософії.</li> <li>● Релігійна філософія XX ст.</li> <li>● Проблеми науки та мови у некласичній та постнекласичній філософії.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                        | 2 |
| 5.                                           | <b>Тема 5. Філософська думка в Україні</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Особливості та основні етапи розвитку української філософської думки.</li> <li>● Філософська думка часів Київської Русі.</li> <li>● Філософія українського Відродження та бароко.</li> <li>● Класична українська філософія.</li> <li>● Філософія в радянській Україні.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                       | 4 |
| <b>Змістовий модуль 2. Система філософії</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |   |
| 6.                                           | <b>Тема 6. Філософський зміст проблеми буття</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Буття як філософська категорія. Основні форми буття.</li> <li>● Сучасне філософське тлумачення існування світу.</li> <li>● Філософська категорія «матерія».</li> <li>● Сучасна наука про системно-структурну організацію матеріального світу.</li> <li>● Матерія та рух. Простір і час як форми існування матерії.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                     | 4 |
| 7.                                           | <b>Тема 7. Проблема свідомості у філософії</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>● Проблема свідомості в історії філософії.</li> <li>● Передумови виникнення свідомості. Відображення як всезагальна властивість матерії.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 4 |

|                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |   |
|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---|
|                                                 | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Структура свідомості, її характерні риси.</li> <li>• Взаємозв'язок свідомого та несвідомого у психіці людини.</li> <li>• Свідомість та самосвідомість.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                  |   |
| 8.                                              | <b>Тема 8. Гносеологія</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Предмет теорії пізнання.</li> <li>• Єдність чуттєвого і раціонального у пізнанні. Співвідношення емпіричного й теоретичного рівнів пізнання.</li> <li>• Проблема істини у філософії. Концепції істини. Проблема критеріїв істини у сучасній філософії.</li> <li>• Методологія наукового та науково-медичного пізнання.</li> <li>• Поняття «практика». Функції та види практичної діяльності.</li> </ul> | 4 |
| 9.                                              | <b>Тема 9. Філософська антропологія</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Філософська антропологія у системі філософського знання.</li> <li>• Походження людини як філософська проблема.</li> <li>• Природні, соціальні та духовні виміри людського буття.</li> <li>• Діяльність як спосіб існування людини.</li> </ul>                                                                                                                                              | 2 |
| 10.                                             | <b>Тема 10. Проблеми суспільства у соціальній філософії</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Соціальна філософія в системі філософського знання. Предмет, об'єкт та методи соціальної філософії.</li> <li>• Природа соціального.</li> <li>• Поняття суспільства та держави.</li> <li>• Основні сфери суспільного життя та їх взаємозв'язок.</li> <li>• Аспекти співвідношення людини і суспільства.</li> </ul>                                                      | 4 |
| 11.                                             | <b>Тема 11. Філософія культури</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Поняття «культура», проблема його визначення. Функції культури.</li> <li>• Морфологія культури: матеріальна, духовна, соціальна, фізична складові.</li> <li>• Типологія культур.</li> <li>• Масова та елітарна культура.</li> <li>• Субкультура.</li> <li>• Антикультура.</li> <li>• Контркультура.</li> </ul>                                                                                  | 4 |
| <b>Змістовий модуль 3. Етика та деонтологія</b> |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |   |
| 12.                                             | <b>Тема 12. Етика як галузь філософського знання. Поняття моралі</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Поняття «етика». Функції етики.</li> <li>• Види етики.</li> <li>• Мораль як соціальний феномен.</li> <li>• Моральні цінності в сучасному світі.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                    | 2 |
| 13.                                             | <b>Тема 13. Поняття і структура моральної свідомості</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Моральна свідомість у системі моралі</li> <li>• Структура моральної свідомості. Моральні норми та принципи</li> <li>• «Об'єктивні» й «суб'єктивні» категорії моральної свідомості</li> <li>• Моральні мотиви й ціннісні орієнтації</li> </ul>                                                                                                                             | 2 |
| 14.                                             | <b>Тема 14. Філософсько-світоглядні засади біоетики</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Поняття біоетики. Її роль у вирішенні сучасних проблем медицини.</li> <li>• Основні етапи становлення біоетики.</li> <li>• Правила і принципи біоетики.</li> </ul>                                                                                                                                                                                                         | 2 |
| 15.                                             | <b>Тема 15. Медична етика і деонтологія</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Поняття медичної етики.</li> <li>• Особливості медичної деонтології.</li> <li>• Життєві цінності та пріоритети медичних працівників.</li> <li>• Кодекс професійної етики медичних сестер України.</li> </ul>                                                                                                                                                                           | 2 |

|       |                                |    |
|-------|--------------------------------|----|
| 16.   | Підсумковий модульний контроль | 2  |
| Разом |                                | 48 |

### Самостійна робота

| №№/зп                                                               | Назва теми                                                                                                                                                           | Кількість годин |
|---------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|
| <b>Модуль 1. Філософія, медична етика та деонтологія</b>            |                                                                                                                                                                      |                 |
| 1.                                                                  | <b>Підготовка до семінарських занять</b>                                                                                                                             | <b>30</b>       |
| 2.                                                                  | <b>Опрацювання питань, що не входять до плану аудиторних занять</b>                                                                                                  | <b>16</b>       |
| Змістовий модуль 1. Сутність філософії та основні етапи її розвитку |                                                                                                                                                                      |                 |
|                                                                     | <b>Тема 2. Філософія стародавнього світу, Середньовіччя та епохи Відродження</b><br>Гностицизм і містико-релігійна філософія. Натурфілософське вчення Парацельса.    | 4               |
| Змістовий модуль 2. Система філософії                               |                                                                                                                                                                      |                 |
|                                                                     | <b>Тема 8. Гносеологія</b><br>Проблема співвідношення істини та заблудження у фармації.                                                                              | 4               |
|                                                                     | <b>Тема 11. Філософія культури</b><br>Культура та цивілізація. Філософські концепції цивілізації.                                                                    | 4               |
| Змістовий модуль 3. Етика та деонтологія                            |                                                                                                                                                                      |                 |
|                                                                     | <b>Тема 14. Філософсько-світоглядні засади біоетики</b><br>Біоетичні аспекти клінічних випробувань нових ЛЗ. Роль Етичних комітетів. Концепція «3R» Расела та Берча. | 4               |
| 3.                                                                  | <b>Підготовка до підсумкового модульного контролю</b>                                                                                                                | <b>10</b>       |
| Разом                                                               |                                                                                                                                                                      | <b>56</b>       |

**Індивідуальні завдання:** підготовка проєктів, фіксованих виступів, доповідей та виступів на засіданнях круглого столу, конференціях, публікація тез і статей. Рекомендації щодо виконання завдань та критерії оцінювання надаються викладачем під час занять. Враховуючи академічні свободи, теми обираються самостійно, корелюються з тематикою занять і узгоджуються з викладачем.

**Нагадуємо:** Ваші роботи підлягатимуть перевірці на відсутність плагіату відповідно до Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти та співробітників Полтавського державного медичного університету: [https://www.pdmu.edu.ua/storage/n\\_process\\_vimo/docs\\_links/V7NzyqhQzHq53eACy2HYIG1IeuxV42DvO1Eq9tPA.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo/docs_links/V7NzyqhQzHq53eACy2HYIG1IeuxV42DvO1Eq9tPA.pdf)

### Перелік теоретичних питань для підготовки здобувачів вищої освіти до підсумкового модульного контролю:

1. Поняття про світогляд, типологія світогляду.
2. Світогляд і філософія.
3. Особливості історичного виникнення філософії.
4. Філософія і міфологія.
5. Співвідношення філософії, науки, релігії та мистецтва.
6. Структура та функції філософського знання.
7. Взаємозв'язок філософії та медицини.
8. Джерела, провідні ідеї та напрями філософської думки Стародавньої Індії.
9. Провідні ідеї та напрями філософії Стародавнього Китаю.
10. Поняття античної філософії.
11. Етапи розвитку античної філософії, її загальні особливості.

12. Розвиток ідей у натурфілософських школах Стародавньої Греції.
13. Ідеї та представники високої класики в розвитку античної філософії.
14. Основні ідеї та принципи середньовічної філософії.
15. Апологетика, патристика, схоластика як напрямки середньовічної філософії.
16. Поняття "Відродження" та характерні риси духовного життя цієї доби.
17. Філософія епохи Відродження: натурфілософський та гуманістичний напрямки. Зародження антропоцентризму.
18. Філософські ідеї Пізнього Відродження.
19. Особливості філософських поглядів Парацельса.
20. Формування філософії Нового часу.
21. Емпіричний напрям у філософії Нового часу (Ф. Бекон, Дж. Локк, Д. Г'юм).
22. Раціоналістичний напрям у філософії Нового часу (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Ляйбніц).
23. Французький матеріалізм і Просвітництво другої половини XVIII ст.
24. Німецька класична філософія як особливий етап розвитку новоєвропейської філософії.
25. Іммануїл Кант – творець німецької класичної філософії.
26. Філософські ідеї Й.Г. Фіхте та Ф.В. Шеллінга.
27. Філософія Г.В.Ф. Гегеля як найвище досягнення німецької класичної філософії.
28. Антропологічний принцип філософії Л. Фейєрбаха.
29. Проблема людини у філософії XX ст.
30. Релігійна філософія XX ст.
31. Проблеми науки та мови у некласичній та постнекласичній філософії
32. Особливості та основні етапи розвитку української філософської думки.
33. Філософська думка часів Київської Русі.
34. Філософія українського Відродження та бароко.
35. Класична українська філософія.
36. Філософія в радянській Україні.
37. Філософська категорія буття, її зміст і значення. Концепції буття в історії філософії.
38. Основні види буття, їх співвідношення.
39. Матерія як вид буття і філософська категорія.
40. Сучасна наука про системно-структурну організацію матеріального світу.
41. Матерія та рух. Простір і час як форми існування матерії.
42. Проблема матерії і свідомості у філософії та медицині.
43. Проблема свідомості в історії філософії.
44. Передумови виникнення свідомості. Відображення як всезагальна властивість матерії.
45. Структура свідомості, її характерні риси.
46. Взаємозв'язок свідомого та несвідомого у психіці людини.
47. Свідомість та самосвідомість.
48. Предмет теорії пізнання.
49. Єдність чуттєвого і раціонального у пізнанні. Співвідношення емпіричного й теоретичного рівнів пізнання.
50. Проблема істини у філософії.
51. Методологія наукового та науково-медичного пізнання.
52. Філософська антропологія у системі філософського знання.

53. Походження людини як філософська проблема.
54. Природні, соціальні та духовні виміри людського буття.
55. Діяльність як спосіб існування людини.
56. Соціальна філософія в системі філософського знання. Предмет, об'єкт та методи соціальної філософії.
57. Природа соціального. Поняття суспільства та держави.
58. Основні сфери суспільного життя та їх взаємозв'язок.
59. Аспекти співвідношення людини і суспільства.
60. Форми суспільної свідомості. Взаємозв'язок форм суспільної свідомості.
61. Поняття «культура», проблема його визначення. Функції культури та основні сфери культури.
62. Морфологія культури: матеріальна, духовна, соціальна, фізична складові.
63. Типологія культур. Масова та елітарна культура. Субкультура. Антикультура. Контркультура.
64. Культура та цивілізація. Філософські концепції цивілізації.
65. Поняття «етика». Функції етики.
66. Види етики
67. Мораль як соціальний феномен
68. Моральна свідомість у системі моралі
69. Структура моральної свідомості. Моральні норми та принципи
70. Поняття біоетики. Її роль у вирішенні сучасних проблем медицини і фармації.
71. Основні етапи становлення біоетики.
72. Правила і принципи біоетики.
73. Поняття медичної етики. Особливості медичної деонтології.
74. Життєві цінності та пріоритети медичних працівників.
75. Кодекс професійної етики медичних сестер України.

**Форма підсумкового контролю успішності навчання підсумковий модульний контроль (ПМК).** Ця форма контролю полягає в оцінці засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу з освітньої компоненти, здійснюється по завершенню вивчення програмного матеріалу з ОК і проводиться на останньому занятті.

### **Система поточного та підсумкового контролю**

Оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до Положення про організацію та методику проведення оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти в Полтавському державному медичному університеті [https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs\\_links/NMQ6RVrpAGYuKpw1JoSJApnMMMwbKdxQN9FC2hu.pdf](https://www.pdmu.edu.ua/storage/department-npr/docs_links/NMQ6RVrpAGYuKpw1JoSJApnMMMwbKdxQN9FC2hu.pdf)

Підсумкова оцінка з ОК виставляється на підставі суми поточної успішності здобувача вищої освіти та оцінки, отриманої за ПМК. Мінімальна конвертована сума балів поточної успішності **складає 72 бали**.

Результат підсумкового модульного контролю оцінюється в балах. Варіант завдання до ПМК складається із трьох рівнів. Завдання 1 рівня складає 6 тестів, за кожну правильну відповідь - 5 балів (максимальна кількість балів за рівень - 30). Завдання 2 рівня (3 питання на визначення понять) оцінюються: за кожну

правильну відповідь 10 балів (максимальна кількість балів за рівень - 30). Питання 3 рівня (одне теоретичне питання) оцінюється максимально в 20 балів.

Максимальна кількість балів підсумкового модульного контролю складає 80 балів. Мінімальна кількість балів підсумкового модульного контролю, за якої контроль вважається складеним, є 50 балів

Здобувачі освіти, які отримали середній бал поточної успішності від 4,5 до 5,0, можуть за згодою бути звільненими від складання ПМК і автоматично отримують підсумкову оцінку.

**Максимальна кількість балів за модуль складає 200 балів.**

## Методи навчання

Процес активізації навчання вимагає певної спільної діяльності викладача та здобувача освіти, застосування різноманітних засобів, форм, технологій, методів і прийомів, спрямованих на розв'язання освітніх завдань.

Викладання ОК проваджується за допомогою:

- пояснювального методу (використання різних способів повідомлення інформації. Організація дій здобувачів освіти з об'єктом вивчення);
- репродуктивного методу (використання завдань на відтворення знань та способів інтелектуальної та практичної діяльності);
- методу проблемного викладу (постановка проблем і розкриття доказового шляху їхнього вирішення);
- частково-пошукового (евристичного) методу (постановка проблем, використання завдань на виконання окремих етапів розв'язання інтелектуальних завдань).

Для активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: робота в малих групах, кейс-метод, дебати, брейнстормінг, відкритий мікрофон, круглий стіл, ситуаційний аналіз, веб-квест технологія тощо.

## Методи контролю

Для здійснення ефективного контролю навчальних досягнень здобувача освіти з навчальної дисципліни (встановлення рівня відповідності досягнутих ним результатів навчання очікуваним, рівня сформованості дисциплінарних компетентностей) використовуються різні методи й форми контролю.

Основною метою поточного контролю є забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та здобувачами освіти у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією здобувачів освіти.

*Поточний контроль* (діагностика якості засвоєння матеріалу здобувачами освіти з окремих тем) проводиться викладачем на семінарських заняттях у формі:

- спостереження (за навчальною роботою здобувачів освіти);
- усного опитування (опитування, повідомлення та доповіді за планом заняття, взаємоопитування, взаєморецензування, навчальні дискусії, колоквиуми тощо);
- письмовий контроль (філософські диктанти, контрольні роботи тощо);
- комбіноване опитування (поєднання усного опитування частини здобувачів освіти з виконанням письмових завдань рештою);
- тестовий контроль (відкритої (із вільно конструйованими відповідями) і закритої форми (із запропонованими відповідями);
- практичний контроль (дозволяє впевнитися у сформованості в здобувача освіти компетентностей у практичній та дослідницькій сферах – написання творів, есеїв, репортажів, підготовка міні-проектів тощо).

*Самоконтроль* – запобігання помилкам і виправлення їх. Забезпечує внутрішній зворотній зв'язок, отримання здобувачем освіти інформації про свої навчальні досягнення, ускладнення в опануванні змістом навчальної дисципліни. Показник сформованості самоконтролю – усвідомлення здобувачем освіти правильності плану діяльності та її операційного складу, тобто способу реалізації цього плану.

Оцінювання самостійної роботи здобувачів освіти, яка передбачена в тематичному плані поряд з аудиторною роботою, здійснюється як під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті, так і контролюється під час підсумкового модульного контролю.

### **Методичне забезпечення ОК**

1. Робоча навчальна програма.
2. Силабус.
3. Електронні версії мультимедійних презентацій лекцій.
4. Список підручників, навчальних і навчально-методичних посібників та іншої навчальної літератури, рекомендованої при вивченні дисципліни на поточний навчальний рік.
5. Матеріали для контролю знань, умінь, навичок здобувачів вищої освіти: поточного контролю:
  - 1) контрольні питання;
  - 2) тестові завдання;
  - 3) тематика фіксованих виступів, доповідей;*підсумкового контролю:*
  - 1) завдання до підсумкового модульного контролю;
6. Відеоматеріали та посилання на інтернет-ресурси.

### **Рекомендована література**

#### **Базова**

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. – 4-те вид., переробл. – Харків : Право, 2023.
2. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Філософія : підручник. 3-тє видання. К.: Вид-во Право, 2020. 432 с.
3. Скринник З.Е. Філософія. Конспект лекцій та матеріали для самостійного вивчення. Навчально-методичний посібник» – Львів: Університет банківської справи, 2020. 181 с.
4. Філософія /В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
5. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
6. Філософія: підручник для студентів і курсантів вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації / авт.кол.; за ред. О. В. Рябініної, Л. І. Юрченко. Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2021. с. 286.

#### **Допоміжна**

1. Андрущенко В.П., [Волинка Г.І.](#), [Мозгова Н.Г.](#) Філософія. Навчальний посібник/ за ред. Г.І. Волинка. - К: Каравела, 2020.- 368 с.
2. Вступ до філософії: навч. посіб. / за ред. Л.Нікітін. – К. : Центр навчальної літератури, 2020. – 256 с.
3. Ємельяненко Г.Д., Абизова Л.В., Мозговий Л.І., Дубініна В.О. Філософія освіти і науки: Навчальний посібник для студентів вищих

навчальних закладів, аспірантів та викладачів філософських дисциплін. – Слов`янськ, 2019. – 365 с.

4. Історія філософії та філософської думки / Укладачі: І.В. Чорноморденко, Н.М. Лакуша, О.А. Гринько, Н. А. Крицька - К.: КНУБА, 2023

5. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології: навчальний посібник / Н.Хамітов, Л.Гармаш, С.Крилова.- К.: Центр навчальної літератури, 2019.- 396 с.

6. Кассен Б. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей (Т. 1–5). Київ : Дух і Літера, 2020.

7. Медвідь В. Ю., Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми. 2020. 220 с.

8. Медична етика і деонтологія: навч. посібник для самостійної роботи та дистанційного навчання студентів / Укл: Л. В. Гуліна, О. О. Зендик, Н. М. Козік – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021 – 110

9. Методологія наукових досліджень : навчальний посібник / А. П. Ладанюк, Л. О. Власенко, В. Д. Кишенько ; Міністерство освіти і науки України, Національний університет харчових технологій. Київ. 2020. 352 с.

10. Філософія: кредитно-модульний курс [Л. Мозговий, І. Бичко, Р.Додонов]; за ред. Л. Мозгового, Р. Додінова. К.: Центр навчальної літератури, 2020. 456 с.

11. Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана ФІЛОСОФІЯ: Підручник. – Львів: Місіонер, 2020. – 784 с.

### Інформаційні ресурси

1. Веб-сайт Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України. Режим доступу: <https://filosof.com.ua/>

2. Веб-сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

3. Веб-сайт Українського філософського фонду. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.facebook.com/philosophy.foundation.ua/>

4. Сайт видавництва “Свічадо” (Історія релігії, переклади Отців Церкви, християнська художня література, богословська та богослужбова література, філософія, психологія, етика та ін.)/ Режим доступу: <https://svichado.com/>

5. Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка/ Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html>

6. Інтернет-версія культурологічного часопису “Ї”. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/>

7. Веб-сторінка д.філос.н., завідувача відділу філософії культури, етики та

естетики Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України Євгена Бистрицького. Режим доступу: <http://www.bystrytsky.org/>

8. Електронна версія часопису "Філософська думка". Режим доступу: <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/about>
9. Електронна версія журналу «Мультиверсум. Філософський альманах». Режим доступу: <http://multiversum.com.ua/index.php/journal/issue/view/19>
10. Всеукраїнське фахове видання «Гілея: науковий вісник», збірник наукових праць Режим доступу: <http://www.gileya.org/>
11. Філософські обрії. Науковий журнали. URL: <http://philosobr.pnpu.edu.ua/>
12. Найвидатніші філософи світу та України. URL: <http://philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html>

### **Розробник**

Доцент закладу вищої освіти кафедри філософії та суспільних наук

Юлія ЮЩЕНКО